

УДК 821.111-2=03=161.2'6:792(477)

БРИТАНСЬКА І АМЕРИКАНСЬКА ДРАМАТУРГІЯ XX СТ. В УКРАЇНІ: ПОСТАВИ ТА ПУБЛІКАЦІЇ

Вікторія МАТЮША

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
вул. Володимирська, 64, 01033 Київ, Україна*

У статті йдеться про британських та американських драматургів XX ст., чії твори були перекладені українською мовою та поставлені на сценах українських театрів. Усі відомості, зібрані в архівах та бібліотечних фондах, подано в хронологічному порядку.

Ключові слова: англomовна драматургія XX ст., український театр, переклад.

Художній переклад, як невід’ємна складова розвитку національної літератури, збагачує її новими ідеями та формами. Окрема увага належить драматургії, оскільки драматичні твори мають двоїсту сутність – вони належать водночас і літературі, і театру. Переклад п’єс вимагає врахування цієї специфіки, він мусить бути компактним, містити всю інформацію в межах тексту; перекладач не повинен вдаватися ані до зносок, ані до прикінцевих пояснень, адже глядачі в театрі не мають змоги ними скористатися. Перекладений текст повинен бути легким, доступним для вимови і так само легко повинен сприйматися на слух; перекладач має дбати про динамізм реплік, змістову насиченість. Усі ці нюанси вимагають особливого підходу до перекладу драматургічних текстів. Теорія перекладу драматичних творів почала розвиватися лише нещодавно. Зараз активно провадяться дослідження проблем перекладу творів цього жанру, і цілком очевидно є необхідність таких досліджень в Україні.

Дослідження українських перекладів драматичних творів стикається, серед іншого, з відсутньою в західних державах проблемою: браком достатньої кількості україномовних перекладів. Історично зумовлені обставини, як відомо, обмежували функціонування української мови, зокрема і в театрі.

Тому наразі постає необхідність створення бібліографічного покажчика драматичних творів, перекладених українською мовою.

Увага нашого дослідження концентрується на перекладах і поставах українською мовою творів англomовних драматургів XX ст.

Наші дослідження показали, що кількість українських перекладів прямо пропорційна до політичної ситуації в країні. Спробуємо виокремити декілька періодів.

З приводу ситуації в Галичині скажемо, що у 1913 р. в Коломиї з’явився перший український переклад п’єси Бернарда Шоу “Цезар і Клеопатра” (перекладач не вказаний), а 1919 р. окремою книжкою видано п’єсу Оскара Вальда “Сальоме” у перекладі Б. Л. (ініціали не розшифровані), в 1922 р. – п’єса Бернарда Шоу “Велика Катерина”, яку переклав Бой.

Так, у 30-х роках XX ст. в період українізації виник певний перекладацький бум. Рік 1931-й став початком активної перекладацької праці. Тоді вийшла друком п’єса Бернарда

Шоу “Професія пані Ворен” у перекладі Радбіля і Вронш’єна. З’явилося також повне видання творів Бернарда Шоу в 7-ми томах та твори Джека Лондона в 27 томах у перекладі українською мовою. Дотепер збереглися лише 4 томи творів Бернарда Шоу та 8 томів – Джека Лондона. Серед збережених такі п’єси Бернарда Шоу: “Вдівцеві будинки”, “Зальотник”, “Професія пані Ворен” (переклад Є. Ржевуцької, т. I); “Цезар і Клеопатра”, “Учень диявола” (переклад Ю. Будяка), “Навернення капітана Брасбаванда” (переклад М. Овруцької, т. III); “Андрокл і лев”, “Майор Барбара” (переклад М. Овруцької та І. Свет), “Лікарева дилема” (переклад М. Івченка, т. V) та “Людина і надлюдина” (переклад Т. Ф. Лапоногова, т. VII). Збережено також п’єси Джека Лондона “Крадіж”, “Жіноча зневага”, “Безпутня жінка”, “Родиме”, перекладачів яких не вказано.

Потім настали часи повної відсутності видань українських перекладів англійських драматургів. Наступний період активного перекладання драматичних творів припадає на 50-ті роки. Тоді було перевидано п’єси Бернарда Шоу “Учень диявола” (1954) у перекладі М. Овруцької; “Будинки вдівця” та “Учень диявола” (1956), “Професія місіс Уоррен” (1957) – у перекладі Є. Ржевуцької за редакцією Б. Тена; п’єса Джека Лондона “Крадіжка” в перекладі І. Стишено. У 1948 р. з’явилася п’єса Джеймса Гоу та Анода Д’юссо “Глибоке коріння” в перекладі В. Владка; п’єса Альберта Мальца “Справа Моррісона” (1953) – у перекладі Н. Хоруженко, та “П’ята колона” (1957) Ернеста Хемінгуей у перекладі Н. Калачевської..

Серед найновіших інтерпретацій – “Пігмаліон” Бернарда Шоу (в перекладі О. Мокровольського, журнал “Тема” 1999 р., № 4 , у перекладі М. Павлова того ж року в № 11-12 журналу “Всесвіт”); 2000 р. вийшла п’єса “Копенгаген” Майкла Фрейна у перекладі О. Ровенчак і А. Ровенчака (Львів, 2000 р.); “Шкірою наших зубів” Торнтон Вайлдера у перекладі В. Мицька та Ю.-А. Франко (2004) У Харкові 2006 р. побачили світ п’єси Оскара Вайлда “Віяло леді Віндермір” та “Як важливо бути поважним” у перекладі Р. Доценка.

Ситуація з поставами п’єс складалася майже аналогічно. Впродовж ХХ ст. англійські драматичні твори, перекладені українською мовою, переважно ставили два театри: Національний академічний театр імені Івана Франка та Театр імені Марії Заньковецької. Проте, першопрохідцем був “Молодий театр”, який у листопаді 1918 р. показав публіці “Кандіду” Бернарда Шоу у перекладі та поставі Г. Юри [2]. Згадок про більш ранні постанови українською мовою англійської драматургії ХХ ст. знайти не вдалося.

Вагомий внесок в ознайомлення українського глядача з британською класикою зробив керівник Українського народного театру товариства “Українська бесіда” О. Загаров. Упродовж 1922 р. він здійснив 3 постанови творів британських авторів: Джером К. Джером “Міс Гоббс” (“Приборкувачка мужчин”) – переклад М. Лотоцького, Оскар Вайлд “Ідеальний муж” – переклад Г. Лужницького та Бернард Шоу “Шоколадовий воячок” (“Людина і зброя”) – у перекладі самого режисера О. Загарова [1]. Того ж 1922 р. Г. Юра поставив п’єси Оскара Вайлда “Герцогиня Падуанська” у своєму власному перекладі в новоствореному Театрі імені Івана Франка, який на той час працював у Вінниці [2].

У харківський період у 1924 р. в Театрі імені Івана Франка відбулася постава п’єси Бернарда Шоу “Свята Йоанна” (перекладача встановити не вдалося). Так само, у Харкові, на той час столиці України, у перший після переїзду сезон театр “Березіль” демонструє глядачам п’єсу “Седі” Сомерсета Моєма та Джона Колтона у перекладі Л. Курбаса [3], а в 1928 р. – Театр імені Марії Заньковецької здійснює постанову цієї ж п’єси Т. Лучко. Крім цього, у 1936 р. на заньківчанській сцені в постанові Б. Романицького показано “Люди в білих халатах” С. Кігслея (прізвище перекладача не збереглося) [4].

Після Другої світової війни кількість постанов збільшилася. Так, у Театрі імені Марії Заньковецької 1946 р. В. Івченко поставив п’єсу Джона Прістлі “Він прийшов” у перекладі

С. Голованівської, а в 1947 – “Глибоке коріння” Джеймса Гоу та Анода Д’юссо в перекладі В. Владка [4]. У Театрі імені Івана Франка у 1948 р. йшла вистава “Учень диявола” за Бернардом Шоу. В обох театрах 1955 р. відбулися прем’єри за п’єсою Джека Лондона, – у франківців вона йшла як “Крадіжка” (режисер М. Крушельницький), а в заньківчан – як “Крадіж” (режисер Б. Тягно) [4]. Наступною в репертуарі Театру імені Марії Заньковецької з’явилася в 1969 р. п’єса Віни Дельмар “Поступися місцем” (режисер О. Ріпко) [4]. У Театрі імені Івана Франка у 1974 р. (режисер С. Сміян) йшла вистава Бернарда Шоу “Шоколадний солдатик”. Драматургія цього класика цікавила й Театр імені Марії Заньковецької, де 1987 р. відбулася прем’єра вистави за його п’єсою “Дім, де розбиваються серця” (переклад С. Борщевського) у режисури А. Бабенко [4].

Наступний етап припадає на початки незалежності України та узаконення авторських прав – перекладачам драматичних творів і театрам довелося розв’язувати у зв’язку з цим низку проблем. У 1995 р. Театр імені Марії Заньковецької поставив перекладені Я. Стельмахом “Сейлемські відьми” Артура Міллера (режисер А. Бабенко) та “Політ над гніздом зозулі” Дейла Вассермана (режисер В. Сікорський) – у 2002 р. [4]. У репертуарі Театру імені Івана Франка з’явилися: “Пігмаліон” Бернарда Шоу (переклад М. Павлова) 2001 р., “Леді та адмірал” Теренса Реттігана 2004 р. (переклад з російської О. Задніпровського та Ю. Кочевенка), “Істерія” Террі Джонсона у 2004 р. (переклад Т. Некряч) та “Людина з Ламанчі” Дейла Вассермана (у тому ж перекладі; зараз у процесі репетицій) [2].

Подальші дослідження архівів ще можуть допомогти у вивченні історії перекладів та постанов на театральних сценах українською мовою англомовної британської та американської драматургії ХХ ст.

1. *Боньковська О.* Народний театр товариства “Українська бесіда” у Львові: завершальний період діяльності (1918–1924 рр.). Автореферат дис...канд. мистецтвознавства. – Київського державного інституту театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого, 2002. – 14 ст.

2. *Ступка Б.* Франківські містифікації: Роздуми про театр, його історію, корифеїв, сьогодення та майбутнє // Щоденна всеукраїнська газета “День”. – Київ, 2005. – № 51. – С. 8

3. <http://www.theatre-shevchenko.com.ua/history/>

4. <http://zankovetska.com.ua/hronologiya.htm>

BRITISH AND AMERICAN XXth CENTURY DRAMA IN UKRAINE: STAGING AND PUBLICATIONS

Viktoriya MATYUSHA

*National Taras Shevchenko University of Kyiv
Department of theory and practice of translation from English
64 Volodymyrska st., 01033 Kyiv, Ukraine*

The article lists all British and American XXth century dramatists, whose works were translated into Ukrainian and put on stages in Ukrainian theaters. All of information, collected from archives and library funds, is presented in chronologic order.

Key-words: British and American XXth century drama, theater, translation.

Стаття надійшла до редколегії 19.03.2007

Прийнята до друку 03.09.2007